

Denken over opvoeding en onderwijs

Ad Maas

Denken over opvoeding en onderwijs

Inhoud

inleiding: zicht op dit boek

DEEL 1: PRAKTIJKTHEORIE

1 Invloeden en opvoeden

- 1.1 Aanleg en milieu
- 1.2 Aanlegfactoren
- 1.3 Milieufactoren
- 1.4 Omgang en communicatie
- 1.5 Opvoeding en opvoeden
- 1.6 Ontwikkeling en sturing
- 1.7 Opvoedingsmogelijkheden
- 1.8 Pedagogische grondhouding

2 Doelen en bedoelingen

- 2.1 Waarden en normen
 - 2.1.1 Normatieve verlegenheid
 - 2.1.2 Soorten waarden en normen
 - 2.1.3 Moraalpedagogiek
- 2.2 Volwassenheid
 - 2.2.1 Volwassenheid: inhoudloos begrip?
 - 2.2.2 Zelfstandigheid en zelfverantwoordelijkheid
 - 2.2.3 Economisch zelfstandig
 - 2.2.4 Politiek mondig
 - 2.2.5 Bijdrage van het onderwijs

3 Onderwijs en opvoeding

- 3.1 Leerstof: de beste canon
 - 3.1.1 Leer-stof?
 - 3.1.2 Gevolgen van de verwaarlozing van de kwaliteit van leerstof
 - 3.1.3 Geschiedenis van de leerstof
 - 3.1.4 Keuze van leerstof nu en in de toekomst
 - 3.1.5 Vormende waarde van vakken of leerstofgebieden
 - 3.1.6 Kerndoelen
 - 3.1.7 Resultaten
- 3.2 De onderwijssituatie
 - 3.2.1 Leraar
 - 3.2.2 Team
 - 3.2.3 Leerling
 - 3.2.4 Leergroep
 - 3.2.5 Onderwijsleerprocessen
 - 3.2.6 Leermiddelen
 - 3.2.7 Onderwijszorg
 - 3.2.8 Schoolgebouw
 - 3.2.9 Schoolorganisatie
 - 3.2.10 Bestuur
- 3.3 Gezin, opvang en school

4 Competent als leraar en opvoeder

- 4.1 Het systeem van competenties
 - 4.1.1 Competentiegebieden
 - 4.1.2 Niveaus in de competentie Leraar basisonderwijs
 - 4.1.3 Persoonlijkheidskenmerken
- 4.2 Competenties kritisch bekeken
 - 4.2.1 Vakinhoudelijke deskundigheid en esprit
 - 4.2.2 Mens- en maatschappijgeïnspireerd
 - 4.2.3 Eigen onderwijs kunnen onderzoeken
- 4.3 Reflectie op leraarschap
 - 4.3.1 Oude en nieuwe cultuur overdragen
 - 4.3.2 De tijd van de leraar
 - 4.3.3 De leraar als samenwerker

- 4.3.4 Scholing en werk dicht bij elkaar
- 4.4 Aantrekkelijk maken van leraarschap(?)
- 4.5 Alternatieve indeling van competenties

DEEL 2: WETENSCHAP

5 Pedagogiek en onderwijskunde

- 5.1 Pedagogiek als wetenschap
- 5.2 Methoden in de pedagogiek
 - 5.2.1 Een meer speculatieve benadering
 - 5.2.2 Een meer empirische benadering
 - 5.2.3 Een meer maatschappijkritische benadering
 - 5.2.4 Historisch onderzoek
- 5.3 Pedagogiek en andere wetenschappen
- 5.4 Onderwijskunde
- 5.5 Feiten en normen
- 5.6 Theorie en praktijk

6 Leren vanuit het verleden

- 6.1 Mensbeeld, kindbeeld, maatschappijbeeld, wereldbeeld
 - 6.1.1 Je gedachten/ denkwijzen en handelingen
 - 6.1.2 Beelden, visies, beschouwingen en oriëntaties
 - 6.1.3 Wat is een mensbeeld?
- 6.2 Historische inspiratie
 - 6.2.1 Bronnen van onze kennis
 - 6.2.2 (Nieuwe) Historische pedagogiek (?)
- 6.3 Beelden en situaties in het verleden
 - 6.3.1 Het kind ontdekt?
 - 6.3.2 Typering van perioden en tijden
- 6.4 Beelden van vandaag en morgen
 - 6.4.1 Kijken naar kinderen: naar wat?
 - 6.4.2 Actuele denkbeelden
- 6.5 Beelden voor de toekomst
 - 6.5.1 De gewenste utopie
 - 6.5.2 De gevreesde utopie

7 Onderwijsvernieuwing

- 7.1 Hoofdzaken uit de geschiedenis van het onderwijs
- 7.2 Onderwijsvernieuwing
- 7.3 Veranderen en verbeteren
- 7.4 Een praktisch denkmodel Goed onderwijs
- 7.5 Veranderen als je eigen keuze
- 7.6 Kwaliteitsverbetering in teamverband
 - 7.6.1 Verbeteren op basis van een programma
 - 7.6.2 Verbetering op basis van eigen inzicht en intuïtie
- 7.7 Scenario's voor het onderwijs in de toekomst

Besluit

Literatuur

Voorwoord

Je hebt een studieboek in handen dat veel van je vergt. Het is in zijn geheel een uitdaging. Honderden onderwerpen nodigen je uit voor het vormen van je eigen visie en mening. Met mensen uit de lerarenopleidingen en met mensen uit het onderwijs veld, zowel leraren als directeuren en managers, zijn delen van de tekst besproken. Daaruit bleek dat het om een relevante uitdaging gaat: de tekst biedt zaken die aan de orde moeten komen in een opleiding voor de professie van leraar.

Er is veel moeite gedaan om na te gaan of het in de opleidingsituaties hanteerbaar is. De tekst moet natuurlijk leesbaar en volgbaar zijn. Maar leesbaar is niet altijd 'makkelijk leesbaar'. Bij het steeds verder vereenvoudigen van teksten gaan ook achtergrond en diepgang verloren, en dat levert minder inzicht op. Steeds is overwogen of elk deel van de tekst van belang is: heeft een leraar-opvoeder hier iets aan?

Van alles werd geschrappt, maar wat bleef staan, staat er ook echt weloverwogen. Gekozen is voor een bondige stijl van formuleren in goed te overziene blokken. Uit het boek zijn dan ook gemakkelijk tientallen thema's te 'lichten'. De onderlinge samenhang is groot, maar nergens in het boek wordt verwezen van het ene deel van het boek naar het andere. Elk tekstblok(je) moet werken.

Dit boek bevat twee delen: 1. praktijktheorie en 2. wetenschap. Het biedt meer dan de pedagogiek- en onderwijskundeboeken van de laatste decennia. Het gaat namelijk niet alleen over de thema's 'opvoeding' en 'onderwijs' (respectievelijk hoofdstuk 1, 2 en 4) maar ook over pedagogiek en onderwijskunde (hoofdstuk 5 en volgende), dus over de wetenschappelijke kant van het werk in opvoedings- en onderwijssituaties.

In dit boek wordt juist wel een accent gelegd op de vraag hoe we iets kunnen weten. Vragen naar 'waarheid, waarschijnlijkheid, geldigheid' komen op bepaalde momenten aan de orde. Ook aan de mogelijkheden om het onderwijs te verbeteren (hoofdstuk 7) wordt veel aandacht besteed. Je zult zien dat we in dat laatste hoofdstuk weer terugkeren in de praktijktheorie.

Boeken over (historische) pedagogiek en onderwijskunde

zijn er vele: er kan een mooie tentoonstelling van gemaakt worden. Hoewel deze boeken in de loop van de vorige eeuw geleidelijk aan van karakter veranderden, hadden ze toch allemaal een student voor ogen die tamelijk uitvoerige verhalen zorgvuldig las, de hoofdzaken ervan onthield en op een aantal vragen kon beantwoorden en opdrachten uitvoeren. De docenten en schrijvers wilden zoveel mogelijk uit de kast halen. De laatste decennia wordt er wel meer berekend wat de belasting van de student zou mogen zijn. De activiteiten van studenten naast de opleiding zijn immers de laatste decennia niet afgenomen.

Op vele manieren, vooral juist ook door intensievere communicatiemiddelen, wordt bovendien een groter beslag op tijd gelegd. Die sparen niet alleen tijd uit. Het mooie is dat de informatie- en communicatietechnologie juist ook een opleiding kan dienen. Probleem daarbij is dat te weinig gericht gebruik ervan gemakkelijk leidt tot veel oeverloosheid en weinig resultaat. Een bekende uitspraak van Umberto Eco is dat vooral de deskundige via internet kan vinden wat hij zoekt. Dit boek wil nu juist steun bieden bij het zoeken van inzichten en feiten. Het gaat dan om de zaken en trefwoorden die er echt toe doen. De inhoudsopgave van dit boek is traditioneel. Ze brengt duidelijk kernzaken in beeld. De inhoud van dit boek kan ook anders gestructureerd worden en voorzien van andere (meer ludieke) titels van hoofdstukken en paragrafen en zo een meer uitbundige en creatieve indruk suggereren. Hier is de voorkeur gegeven aan een makkelijk herkenbare inhoud, en dus zitten de verrassingen achter de sobere titels.

Een auteur moet verantwoorden waar hij zijn teksten vandaan haalt. Gedachten worden uiteraard gevormd door eigen ervaringen, contacten met andere personen, studie en verdere professionalisering. Dus je kunt op een gegeven moment niet meer duidelijk aangeven wat je bronnen precies zijn. In dit boek zijn de herkenbare bronnen alfabetisch gerangschikt aan het einde van het boek en deze bronnen hebben daar een nummer gekregen. Dit nummer wordt op de betreffende plaatsen in de tekst opgenomen. De nummers in de tekst staan dus niet in de rekenkundige volgorde, dat is anders dan veelal gebruikelijk, maar het voordeel is dat in de tekst weinig ruimte nodig is voor de verwijzingen, terwijl er toch heel veel zijn. Er wordt niet gewerkt met noten. Hopelijk ondersteunt dit boek een goede opleiding en gaat het daarna nog lang mee als je in de onderwijspraktijk (met veel voldoening) werkzaam bent.